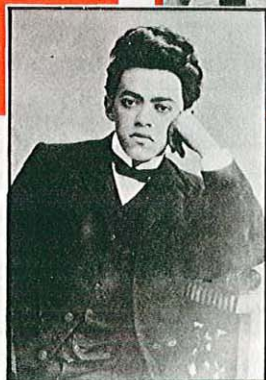

בעקבות גיבורי ז'בוטינסקי

מאת יעקב שביט

שמעון קושניר בילדותו (מימין) עובד באריות הדרים

זאב ז'בוטינסקי בצעירותו

מעולם לא ידעתי, לעולם לא אדע, אותו רגש שלם, אורגני, אחיד ויחיד של תחור- שם המולד, בה נתמוג הכל, העבר עם ההווה, האגדות עם התקוות, הפרטי עם ההיסטורי. לילד זה שייך כל שעל מאד- מת עמק-יורעאל, כל אמה מאוכלסת בשבילו דמויות חיות וקרובות, והוא משי- קיף על פני העמק בעיני בעל ותושב ותיק, ועל כל צעד נד ראשו ניד ברכה לזכרונות, כאילו הוא עצמו היה את כל אלה. איזה כוח נפלא הולך-יובשל ביצור קטן זה, הקשור באלף שורשים סמויים אל אדמת-קודש זו, איזה שיגשוג ופרי- חה עוד צפויים לכוח זה ומה נסיס-ונפ- לאות עתיד הוא לחולל.

בסיפור השני, 'יהודון', יוצא המחבר לטיול בשומרון עם ילד יהודי, תלמיד בבית-הספר החקלאי קרית-ספר (בן-שמן של היום). גם כאן מתפעל המחבר מה- דיבור העברי הטבעי והשוטף של הילד אבינועם, מהיכרותו המפליאה עם הסבי- בה והנוף. ז'בוטינסקי אומר, כי תורת חייו של אבינועם הסתכמה בשני ענפי-מדע: "לדבר עברית ולהרביץ בפרצוף". אבי- נועם הוא, לדעת ז'בוטינסקי, אבי-טיפוס של הנער הארצישראלי, הצבר.

ז'בוטינסקי טען ששני הסיפורים מבו- ססים על פגישות אמיתיות והנה, לאחר שנים, התפרסמו פרקי עדות שמתוכם ניתן לזהות את גיבורי הספרותיים של זאב ז'בוטינסקי. מפרקי זכרונות שהוקל- טו ברדיו התגלה כי 'איתמר', הנער ה- עולה עם ז'בוטינסקי האורח מרוסיה להר- תבור, הוא שמאי אלטשולר, שבאיו עלה ארצה בשנת 1891 ושימש מנהלה של 'אגודת מנוחה ונחלה' ואחר-כך היה מ- מנהלי 'אגודת נטעים'. שמאי יצא לגליל התחתון ב-1907 כדי לעבוד שם כפועל חקלאי ושם נפגש עם ז'בוטינסקי. לימים סיפר שמאי אלטשולר:

ערב אחד הגיע למרחביה זאב ז'בו-

ב-1908 ביקר ז'בוטינסקי בארץ ופירסם אחר-כך שני סיפורים על 'צברים' וגישתם החדשה לארץ- ישראל • מי היו אותם גיבורי-סיפור?

ספוגים ממראותיה באורח בלתי-אמצעי, ועל כן שייכים לה בטבעיות גמורה. ב- סיפורים אלה ניתן לגלות את ראשיתה של האידיאולוגיה של 'האדנות', שהת- פתחה בשורות בית-ר, תנועת הנוער ה- ז'בוטינסקאית משנות השלושים ואילך.

טיול להר-תבור

בסיפור 'בעל-בית כזית' מספר ז'בו- טינסקי על טיול שערך מכפר-תבור להר- תבור בחברת פועלים צעירים ונער בשם איתמר. תוך כדי תיאור התרשמותו ממר- אות הדרך מתרכז המחבר בתיאור הת- נהגות, דיבורו והרגשתו של הנער אית- מר, המדבר עברית גמישה, פשוטה וטב- עית, המכיר כל קפל קרקע של האיזור, ואשר בשבילו עמק יזרעאל אינו נוף ה- עולה מתוך סיפורי המקרא אלא נוף-גי- דולו. והמחבר, האורח לשעה, חש קינאה:

ב-1908 ביקר זאב ז'בוטינסקי, אז עיתונאי וסופר בשפה הרוסית ועסקן ציו- ני, בפעם הראשונה בארץ-ישראל בשלי- חותו של עיתון רוסי בשם 'רוס'. התוצאה העיקרית של ביקור זה הייתה, מבחינתו של ז'בוטינסקי, היכולת לעמוד מקרוב על מצבה הפנימי של האימפריה העות- מנית ובתוך כך גם על האפשרויות ה- פתוחות בפני התנועה הציונית ליישובה של ארץ-ישראל ול'עבודה מעשית' בה. אולם לביקור עצמו היו רק עקבות מע- טים בחייו של ז'בוטינסקי. בניגוד לכת- ביהם של אישים אחרים מהגלריה הציו- נית, הוא לא כתב רשמי-מסע עמוסים התפעלות רומנטית או אכזבה. אף שז'בו- טינסקי סייר ברחבי הארץ והירצה לא מעט, הרי בזכרונותיו נזכר הביקור הזה רק בקצרה. הקורא את כל כתביו גם מ- שנים מאוחרות יותר לא ימצא בהם את הרובד התיאורי-הספרותי, לא ברשי- מות, לא במאמרים ולא באיגרות, וחסרון זה הוא תופעה בולטת, שכן ז'בוטינסקי הצטיין כידוע בכתיבה שופעת על נושאים מגוונים.

נגיעה מסוימת ב'מימד הארצישראלי' נמצא רק בשני סיפורים של ז'בוטינסקי, שנכתבו בעקבות הביקור. אלה הם 'בעל- בית כזית', שהופיע ב-1911, והסיפור 'יהודון', שהתפרסם בקובץ בשפה הרו- סית ב-1930. בעוד שכתובתו על ארץ- ישראל התאפיינה בהעדר 'רומנטיקה', הרי בשני הסיפורים הללו — וכמעט בהם בלבד — ניתן לגלות סממנים רומנטיים ורמזים להתפתחות אידיאולוגית לעתיד לבוא.

המוטיב המרכזי של שני הסיפורים הוא הרצון לתאר את תודעת השייכות וחווית השייכות הטבעית, הספונטנית וה- שורשית של הדור הארצישראלי הצעיר לארצו. ז'בוטינסקי מספר על שני צע- ירים ארצישראליים, שגדלו וחונכו בארץ,

טיול לכפר ערבי

איתמר, גיבור סיפורו השני, אינו אלא שמעון קושניר, סופרה של 'העליה ה-שניה'. שמעון קושניר היה ב-1908 תלמיד בבית הספר החקלאי 'קרית-ספר' שפתח ישראל בלקינד, מאנשי ביל"ו, ב-אותה שנה עצמה ליד הכפר בית-עריף. בית-הספר נסגר בגלל קשיים כלכליים ב-1909 ומבניו שימשו למגורי הפועלים הראשונים של החווה החקלאית שהוקמה במקום. ב-1908 למדו בבית-הספר 'קרית-ספר' 37 תלמידים.

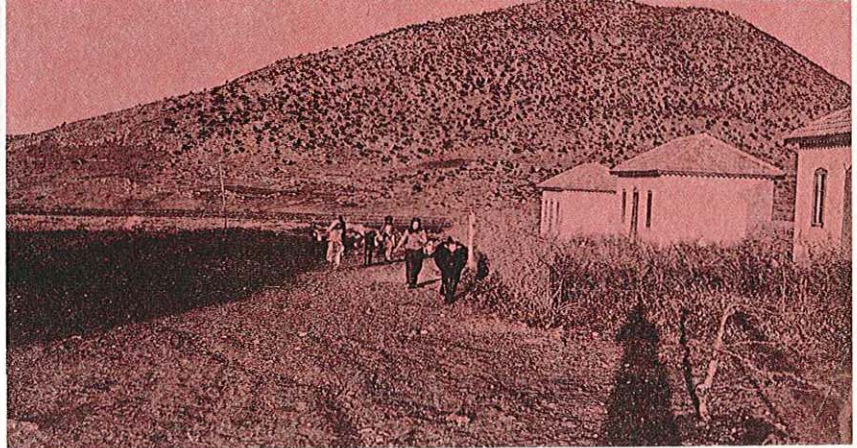
בספרו על אהרון שר, קורבנה הראשון של תל-חי, מספר קושניר על טיול שערך בחברת ידידו אהרון לכפר-מודיעין, תוך כדי טיול מבין-שמן למודיעין נזכר קושניר בטיול קודם שערך במקום, בעת ש-היה בן שלוש-עשרה. בחברתו של זאב ז'בוטינסקי. ז'בוטינסקי ביקש לבקר ב-כפר ערבי וישראל בלקינד בחר בשמעון להתלוות אליו.

מספר קושניר:

בצאתנו לדרך שאלתיו, האם יש ברצון להגיע גם אל קברות החשמונאים. "לא", ענה לי ז'בוטינסקי בתוקף, "קברים אינם מעניינים אותי. עתה אני מעוניין להכיר את הישובים היהודיים החדשים וגם את חיי הכפריים הערביים בני הארץ". ז'בוטינסקי ידע על קיומו של בית-ספר ערבי שנבנה לפני זמן קצר בכפר בית-דניאל הסמוך לקרית-ספר וביקש לבקר שם. נענית לבקשתו, שעמדה בסתירה למושגי כנען בן שלוש-עשרה על ז'בוטינסקי הסופר הציוני הנודע, ולרגשותו למקום מולדתם של החשמונאים, והולכתי אל הכפר הערבי בית-דניאל... בדרכנו לכפר שאל ז'בוטינסקי על חיי משפחתי ועל ידיעתי בשפה הערבית... הבאתי את האורח לבניין בית הספר החדש. מנהל בית-הספר, מוסלמי שעשה שנים אחדות בקווקז וידע במקצת את השפה הרוסית, סיפר לי ז'בוטינסקי על מצבם של תושבי הכפר, העובדים בחלקם כסתתים וכבנאים בעיר הצפלה, והשאר — כיוגבים וכ-מגדלי צאן.

קושניר מספר, כי הוא וז'בוטינסקי נכנסו לאחת הכיתות, שם ישבו ילדים כבני שנים-עשרה וז'בוטינסקי שאל אותם שאלות בדבר המרחק לרמלה, כש-קושניר משמש כמתורגמן. הילדים הע-ריכו את המרחק לפי משך עישון סיגריות — ארבע או חמש. ז'בוטינסקי שאל גם על משפחות התלמידים.

המבקש לעקוב אחר התפתחות הגותו של ז'בוטינסקי ימצא אולי בשני סיפורים אלה מפתחות מעניינים, ואולם אנו לא ביקשנו כאן אלא לעקוב אחר גיבורי סיפוריו ולמצוא את הדמויות האמיתיות ששימשו לו לשירטוט ספרותי של ה-'צבר' הארצישראלי האידיאלי כפי שנראה לו ב-1908.

כפר תבור וההר בראשית המאה

לא מעט בעזות רוחי, קומתי הנמוכה, רזון גופי והאקדח המשתלשל מחגורתי ש-אורכו כחצי פלג גופי, ועל כן תיאר אותי לאחר זמן בסיפור בשם 'בעל-בית כזית'. 'בעל-בית', על שום סיגנון האדנות וה-בטחון של שיחתי. נוסח "לנו זאת הארץ תהיה".

לאחר 25 שנים, כאשר הוא כבר הקים את המפלגה הרביוניסטית, אמרו לי פעם בירושלים, שהנה ז'בוטינסקי מדבר, הלכתי עם יהודית אחותי. נתקלנו בו בסימטה צרה ואמרתי לו שלום. הוא הכי-רני מיד ואמר ליהודית: "היודעת את מיהו זה? זהו המורה שלי לציונות".

פגישה עם בדואים

עדות נוספת לביקורו של ז'בוטינסקי בכפר תבור נמצא בקטעי זכרונותיו של המורה אשר ארליך, ששימש באותם ימים בהוראה במסחה:

הייתי מהלך בדרך שבין מלחמיה ל-כפר תבור (מן הסתם לאחר פגישת-מו-רים במלחמיה). ופתאום מופיעים לקראתי שני פרישים בדואים. ראוני וחיוכו לבואי. לאחר חילופי הברכות "מרחבה-מרחבה-תיך", אומר לי אחד הבדואים: "חוגגה, היש לך סיגריה?" זוהי פתיחה רגילה, נוסחת הקדמה לשוד בדואי, ואילו אני שלפתי את אקדחי מתוך כיסי והעמדתי את לועזי מול פני הבדואי, ואני משיב לו בזו הלשון: "מן הון תשרבו סיגריה" (כי לומר, מכאן תעשנו סיגריה). שני הבדואים המבוהלים (לא פיללו לתגובה כזאת!) דירבנו את סוסייהם ואמרו "ספתחאפר אללה!" (בשם אלוהים!) ונמלטו כל עוד נפשם בם.

עמדתי ושאפתי רוח. בלבי הייתי בטוח: אני אהרוג אחד מן הבדואים, אך הבדואי השני יהרגני מיד לאחר מכן; פתאום שומע אני שירה עברית והתברר — הנה זאב ז'בוטינסקי בלוויית פועלים (אז היו יחסי ידידות וחברות בין הפוע-לים לבין ז'בוטינסקי). קיצורו של דבר, הם ליווני לכפר-תבור.

טינסקי. החברים שוחחו שיחת חולין על דא ועל הא. לפתע שאל: "מי מוכן לטייל אתי אל ראש התבור?" אמרתי: "אני אלך איתך". הצעתי לו לראות את זריחת השמש מהתבור. יצאנו, לפיכך, בחצות מכפר-תבור והתחלנו מטפסים על ההר. זה היה בסתיו. סופה יללה. העשב קמל, והשביל אבד לנו. היינו צועדים ומועדים על העשב היבש. אמר לי: "יש לי מילה רוסית, שהיתה מעלה אותנו אל ראש ה-הר ברגע אחד..." אמרתי לו: "נו, אמור". אמר לי: "קיבלתי עלי נדר לא להוציא מילה זו בארץ-ישראל". אמרתי לו: "או-לי אלמד אותך מילה דומה בערבית או בעברית, שתיתן לך את הפורקן המבו-קש". אמר: "אינך יודע את הטעם המיוחד שיש לזה ברוסית".

המשכנו לטפס בהר. בדיוק עם צאת השמש הגענו לפסגה שבראשה מתנוסס המנזר. השער היה פתוח לרווחה. נכנסנו פנימה. עליך לדעת שטיול זה אירע עוד בתקופת השלטון התורכי, ובלי רשיון מנצרת אסור היה להיכנס פנימה. מאידך, קיימת מידת הכנסת אורחים. בא וזכור ואמר: "ישרתו אתכם בחוץ". הוציאו שול-חן למיפלש שבכניסה והגישו לנו ארו-חת בוקר. שוחחנו צרפתית, והכומר, ש-טעה לחשוב שאינו יהודים, אמר: "ענ-נים כבדים כיסו את פני הגליל, היהודים הופיעו. הוקמו ארבע נקודות שחורות — סג'רה, מסחה, יבנאל ומנחמיה". אני, מהיותי צעיר, רתחתי מכעס ורציתי לה-גיב. אך ז'בוטינסקי לחש לי: "תירגע. את דעתו לא תשנה. אך העובדות תשתנינה במהרה". עלינו לפיסגה, ואז, מצועף ב-קרני שמש הבוקר החיוורות נתגלה לעי-נינו עמק יזרעאל בכל הדרו, גדול ורחב ידיים, והוא מפוצל כולו פצלות פצלות, רצועות חומות וירוקות, צרות וארוכות, לפי שיטת המיזרע הערבית; כי טרם היה שלנו. אחר כך ירדנו למרגלות ההר, בו שכן השבט ערב-אליזבא באהלי הקידר שלו. שם סעדנו את פת הצהריים. ונת-משך הטיול בן יום זה לשבוע ימים. צעד-נו ורכבנו על פני כל הארץ. נראה שב-סיכומי של מסע זה עשיתי עליו רושם